NCERT Archive

SOLUTIONS BOOK

CLASS 7

Sanskrit · Deepakam

CHAPTER 2

नित्यं पिबामः सुभाषितरसम्

Complete Exercise Solutions · सम्पूर्ण अभ्यास-समाधान

पाठगत-प्रश्नाः | वयम् अभ्यासं कुर्मः | परियोजनाकार्यम् | कार्यकलापः

Contents

Class 7 Sanskrit · Deepakam · Chapter 2 — नित्यं पिबामः सुभाषितरसम्

IT
पाठगत-प्रश्नाः 3
3 questions · (क) (ख) (ग)

EX
वयम् अभ्यासं कुर्मः 4
8 questions · Q1 Q2 Q3 Q4 Q5 Q6 Q7 Q8

PR
परियोजनाकार्यम् 12
2 questions · Q1 Q2

AC
कार्यकलापः 15
1 activity ·

Every question is followed by its answer. Question numbers above are clickable and the PDF bookmarks panel lets you jump to any exercise set or question.

The word-meaning tables of the lesson (pp. 22–23) already give Hindi and English meanings; their column “मातृभाषया अर्थं लिखन्तु” is for each student’s own mother tongue.

हिन्दी: प्रत्येक प्रश्न के बाद उसका उत्तर दिया गया है। ऊपर प्रश्न-संख्याओं पर क्लिक करके सीधे वहाँ जाया जा सकता है। पाठ की शब्दार्थ-तालिकाओं (पृ. 22–23) में हिन्दी और अंग्रेज़ी अर्थ पहले से दिए हैं; “मातृभाषया अर्थं लिखन्तु” स्तम्भ प्रत्येक विद्यार्थी की अपनी मातृभाषा के लिए है।

NCERT Archive

IT

CLASS 7 SANSKRIT · DEEPAKAM · CHAPTER 2

पाठगत-प्रश्नाः

Solutions · समाधान · ३ प्रश्न

IN-TEXT QUESTIONS पाठगत-प्रश्नाः

Asked in the opening dialogue of the lesson, pp. 15–16 · पाठ के आरम्भिक संवाद में पूछे गए प्रश्न

(क) महोदय ! अस्माकं विद्यालयस्य भित्तौ 'अयोग्यः पुरुषो नास्ति योजकस्तत्र दुर्लभः' इति लिखितम् अस्ति । अस्य कः भावः इति कृपया बोधयतु ।

(ख) महोदय ! सुभाषितानि इत्यनेन कः अभिप्रायः ?

(ग) श्रीमन् ! सुभाषितानां पठनेन कः लाभः ?

ANSWER उत्तर

(क) अस्मिन् जगति कोऽपि अयोग्यः नास्ति । सर्वे योग्याः सन्ति, परन्तु प्रेरकस्य मार्गदर्शकस्य च अभावः अस्ति ।

No one in this world is unfit; everyone is capable — what is missing is a motivator and a guide. · इस संसार में कोई अयोग्य नहीं है; सभी योग्य हैं, कमी केवल प्रेरक और मार्गदर्शक की है।

p. 15 — "अस्मिन् जगति कोऽपि अयोग्यः नास्ति ।"

(ख) मानवानां विविधमूल्यानां विकासाय श्रेष्ठजनैः उक्तानि सुवचनानि एव सुभाषितानि ।

Subhashitas are the good sayings spoken by great people for the growth of human values. · श्रेष्ठजनों द्वारा मानव-मूल्यों के विकास के लिए कहे गए सुवचन ही सुभाषित हैं।

p. 15 — "...श्रेष्ठजनैः उक्तानि सुवचनानि एव सुभाषितानि ।"

(ग) सुभाषितानां पठनेन अस्माकं नैतिकः सामाजिकः च विकासः भवति । अस्माभिः किं कर्तव्यं किं च न कर्तव्यम् इति सुभाषितानि बोधयन्ति ।

Reading them develops us morally and socially, and tells us what to do and what not to do. · इनके पठन से नैतिक और सामाजिक विकास होता है तथा क्या करना और क्या नहीं करना चाहिए, यह ज्ञात होता है।

p. 16 — "...अस्माकं नैतिकः सामाजिकः च विकासः भवति ।"

(क) कोऽपि अयोग्यः नास्ति — प्रेरकः मार्गदर्शकः च आवश्यकः · (ख) श्रेष्ठजनैः उक्तानि सुवचनानि · (ग) नैतिकः सामाजिकः च विकासः

NCERT Archive

EX

CLASS 7 SANSKRIT · DEEPAKAM · CHAPTER 2

वयम् अभ्यासं कुर्मः

Solutions · समाधान · ८ प्रश्न

QUESTION 1 प्रश्न 1

१. अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि एकपदेन लिखन्तु —

(क) नरः कतिभिः वकारैः पूजितः भवति ?

(ख) पुरुषेण कति दोषाः हातव्याः ?

(ग) बुद्धिः केन शुध्यति ?

(घ) जलबिन्दुनिपातेन क्रमशः कः पूर्यते ?

(ङ) आलस्यं केषां महान् रिपुः अस्ति ?

ANSWER उत्तर

(क) पञ्चभिः

Five · पाँच

p. 16 — "वकारैः पञ्चभिर्युक्तो नरो भवति पूजितः ।"

(ख) षड्

Six · छः

p. 17 — "षड् दोषाः पुरुषेणेह हातव्या..."

(ग) ज्ञानेन

By knowledge · ज्ञान से

p. 17 — "...बुद्धिर्ज्ञानेन शुध्यति ।"

(घ) घटः

The pot · घड़ा

p. 18 — "जलबिन्दुनिपातेन क्रमशः पूर्यते घटः ।"

NCERT Archive

(ङ) मनुष्याणाम्

Of human beings · मनुष्यों का

p. 20 — "आलस्यं हि मनुष्याणां शरीरस्थो महान् रिपुः ।"

(क) पञ्चभिः · (ख) षड् · (ग) ज्ञानेन · (घ) घटः · (ङ) मनुष्याणाम्

QUESTION 2 प्रश्न 2

२. निम्नलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि पूर्णवाक्येन लिखन्तु —

(क) नरः कथं पूजितो भवति ?

(ख) पुरुषेण के दोषाः हातव्याः ?

(ग) कस्य बुद्धिः विस्तारिता भवति ?

(घ) किं कृत्वा मनुष्यः नावसीदति ?

(ङ) व्यासस्य वचनद्वयं किम् ?

ANSWER उत्तर

(क) नरः वस्त्रेण, वपुषा, वाचा, विद्यया विनयेन च (इति एतैः) पञ्चभिः वकारैः युक्तः पूजितः भवति ।

A person is honoured when he has the five 'va' qualities: clothing, physique, speech, learning and humility. · मनुष्य वस्त्र, शरीर, वाणी, विद्या और विनय — इन पाँच 'व'-कारों से युक्त होकर पूजित होता है।

p. 16 — "वकारैः पञ्चभिर्युक्तो नरो भवति पूजितः ।"

(ख) पुरुषेण निद्रा, तन्द्रा, भयं, क्रोधः, आलस्यं दीर्घसूत्रता च (इत्येते) षड् दोषाः हातव्याः ।

A person should give up these six faults: sleep, lassitude, fear, anger, laziness and procrastination. · पुरुष को निद्रा, तन्द्रा, भय, क्रोध, आलस्य और दीर्घसूत्रता — ये छः दोष छोड़ने चाहिए।

p. 17 — "निद्रा तन्द्रा भयं क्रोध आलस्यं दीर्घसूत्रता ।"

(ग) यः पठति, लिखति, पश्यति, परिपृच्छति पण्डितान् उपाश्रयति च, तस्य बुद्धिः विस्तारिता भवति ।

The intellect of one who reads, writes, observes, asks humbly and approaches the learned expands like a lotus in sunrays. · जो पढ़ता, लिखता, देखता, विनय से पूछता और पण्डितों के पास जाता है, उसकी बुद्धि सूर्य-किरणों से कमल-दल की तरह विकसित होती है।

p. 19 — "...तस्य दिवाकरकिरणैः नलिनीदलमिव विस्तारिता बुद्धिः ।"

(घ) उद्यमं कृत्वा मनुष्यः न अवसीदति (नावसीदति) ।

Having made effort (hard work), a person does not despair or sink. · उद्यम (परिश्रम) करके मनुष्य निराश/दुःखी नहीं होता।

p. 20 — "नास्त्युद्यमसमो बन्धुः कृत्वा यं नावसीदति ।"

NCERT Archive

(ङ) व्यासस्य वचनद्वयम् अस्ति — परोपकारः पुण्याय भवति, परपीडनं च पापाय भवति ।

Vyasa's two sayings: helping others brings merit; harming others brings sin. · व्यास के दो वचन — परोपकार पुण्य के लिए और दूसरों को पीड़ा देना पाप के लिए होता है।

p. 21 — "परोपकारः पुण्याय पापाय परपीडनम् ।"

(क) पञ्चभिः वकारैः युक्तः · (ख) षड् दोषाः · (ग) यः पठति...पण्डितान् उपाश्रयति · (घ) उद्यमं कृत्वा · (ङ) परोपकारः पुण्याय, परपीडनं पापाय

QUESTION 3 प्रश्न 3

३. उदाहरणानुसारं श्लोकांशान् यथोचितं योजयन्तु —

(क) विद्यया वपुषा वाचा
वस्त्रेण विनयेन च ।

निद्रा तन्द्रा भयं क्रोध
आलस्यं दीर्घसूत्रता ॥

(ख) षड् दोषाः पुरुषेणेह
हातव्या भूतिमिच्छता ।

वकारैः पञ्चभिर्युक्तो नरो
भवति पूजितः ॥

(ग) अद्भिर्गात्राणि शुध्यन्ति
मनः सत्येन शुध्यति ।

वर्षं तद् भारतं नाम भारती
यत्र सन्ततिः ॥

(घ) उत्तरं यत् समुद्रस्य
हिमाद्रेश्चैव दक्षिणम् ।

स हेतुः सर्वविद्यानां
धर्मस्य च धनस्य च ॥

(ङ) जलबिन्दुनिपातेन
क्रमशः पूर्यते घटः ।

विद्यातपोभ्यां भूतात्मा
बुद्धिर्ज्ञानेन शुध्यति ॥

ANSWER उत्तर

(क) विद्यया वपुषा वाचा
वस्त्रेण विनयेन च ।
→ वकारैः पञ्चभिर्युक्तो नरो
भवति पूजितः ॥

given in the book as the example · पुस्तक में उदाहरण के रूप में दिया है

(ख) षड् दोषाः पुरुषेणेह
हातव्या भूतिमिच्छता ।
→ निद्रा तन्द्रा भयं क्रोध
आलस्यं दीर्घसूत्रता ॥

श्लोक २ · p. 17

(ग) अद्भिर्गात्राणि शुध्यन्ति
मनः सत्येन शुध्यति ।
→ विद्यातपोभ्यां भूतात्मा
बुद्धिर्ज्ञानेन शुध्यति ॥

श्लोक ३ · p. 17

(घ) उत्तरं यत् समुद्रस्य
हिमाद्रेश्चैव दक्षिणम् ।
→ वर्षं तद् भारतं नाम भारती
यत्र सन्ततिः ॥

श्लोक ४ · p. 18

NCERT Archive

(ङ)	जलबिन्दुनिपातेन क्रमशः पूर्यते घटः । श्लोक ५ · p. 18	→	स हेतुः सर्वविद्यानां धर्मस्य च धनस्य च ॥

Rule used: each half-verse is joined to the other half of the same subhashita in the lesson — श्लोक १ (p. 16), २ (p. 17), ३ (p. 17), ४ (p. 18) and ५ (p. 18). हिन्दी: प्रत्येक श्लोकांश को पाठ के उसी श्लोक के शेष अंश से जोड़ा गया है।

QUESTION 4 प्रश्न 4

४. निम्नलिखितानां वाक्यानां समानार्थकान् श्लोकांशान् पाठात् चित्वा लिखन्तु —

(क) मधुरवाण्या सर्वे प्रसन्नाः भवन्ति ।

(ख) परिश्रमेण तुल्यः बान्धवः नास्ति ।

(ग) परोपकारेण मानवस्य पुण्यार्जनं भवति ।

(घ) हिन्दमहासागरात् हिमालयपर्यन्तं भारतवर्षम् ।

ANSWER उत्तर

(क) प्रियवाक्यप्रदानेन सर्वे तुष्यन्ति जन्तवः ।

By speaking pleasant words all beings are pleased. · प्रिय वचन बोलने से सभी प्राणी संतुष्ट होते हैं।

p. 19 (श्लोक ७) — "प्रियवाक्यप्रदानेन सर्वे तुष्यन्ति जन्तवः ।"

(ख) नास्त्युद्यमसमो बन्धुः

There is no friend equal to hard work. · उद्यम (परिश्रम) के समान कोई बन्धु नहीं है।

p. 20 (श्लोक ८) — "नास्त्युद्यमसमो बन्धुः कृत्वा यं नावसीदति ।"

(ग) परोपकारः पुण्याय

Helping others is for merit. · परोपकार पुण्य के लिए होता है।

p. 21 (श्लोक ९) — "परोपकारः पुण्याय पापाय परपीडनम् ।"

(घ) उत्तरं यत् समुद्रस्य हिमाद्रेश्चैव दक्षिणम् । वर्षं तद् भारतं नाम

The land north of the ocean and south of the Himalaya is called Bharata-varsha. · समुद्र के उत्तर और हिमालय के दक्षिण का भूभाग भारतवर्ष है।

p. 18 (श्लोक ४) — "उत्तरं यत् समुद्रस्य हिमाद्रेश्चैव दक्षिणम् ।"

(क) प्रियवाक्यप्रदानेन सर्वे तुष्यन्ति जन्तवः · (ख) नास्त्युद्यमसमो बन्धुः · (ग) परोपकारः पुण्याय · (घ) उत्तरं यत् समुद्रस्य हिमाद्रेश्चैव दक्षिणम्

NCERT Archive

QUESTION 5 प्रश्न 5

५. अधोलिखितानां शब्दानाम् उदाहरणानुसारं पर्यायपदानि लिखन्तु —

यथा – वपुः – शरीरम्

(क) जलम् –

(ख) लोचनम् –

(ग) धनम् –

(घ) बुद्धिः –

(ङ) रिपुः –

ANSWER उत्तर

(क) वारि · नीरम् · तोयम्

Water · जल. Standard Amarakosha synonyms (not listed on p. 27).

p. 22 — "अद्भिः — जलैः" (जल = water)

(ख) नेत्रम् · नयनम् · चक्षुः

Eye · आँख. Standard Amarakosha synonyms (not listed on p. 27).

लोचनम् = eye; the lesson's synonym list (p. 27) does not include it.

(ग) वित्तम् · द्रव्यम् · वसु

Wealth · धन

p. 27 — "द्रव्यं वित्तं स्वापतेयं रिक्थमृक्थं धनं वसु..."

(घ) मतिः · धीः · प्रज्ञा

Intellect · बुद्धि

p. 27 — "बुद्धिर्मनीषा धिषणा धीः प्रज्ञा शेमुषी मतिः ।"

(ङ) शत्रुः · वैरी · अरिः

Enemy · शत्रु

p. 23 — रिपुः = शत्रुः; p. 27 — "रिपौ वैरिसपत्नारिद्विषद्द्वेषणदुर्हृदः ।"

(क) वारि · (ख) नेत्रम् · (ग) वित्तम् · (घ) मतिः · (ङ) शत्रुः

NCERT Archive

QUESTION 6 प्रश्न 6

६. अधः रिक्तस्थानानि तृतीयाविभक्तेः समुचितरूपैः पूरयन्तु —

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
सुधाखण्डेन	सुधाखण्डाभ्याम्	सुधाखण्डैः
वृक्षेण	.....	.....
.....	लताभ्याम्	लताभिः
.....	देशाभ्याम्	देशैः
पुण्येन	.....	.....
.....	.....	विनयैः

ANSWER उत्तर

शब्दः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
सुधाखण्ड (पुं.)	सुधाखण्डेन	सुधाखण्डाभ्याम्	सुधाखण्डैः
वृक्ष (पुं.)	**वृक्षेण**	**वृक्षाभ्याम्**	**वृक्षैः**
लता (स्त्री.)	**लतया**	**लताभ्याम्**	**लताभिः**
देश (पुं.)	**देशेन**	**देशाभ्याम्**	**देशैः**
पुण्य (नपुं.)	**पुण्येन**	**पुण्याभ्याम्**	**पुण्यैः**
विनय (पुं.)	**विनयेन**	**विनयाभ्याम्**	**विनयैः**

Rule used: तृतीया (instrumental) forms as in the table “अत्र इदम् अवधेयम्” (p. 25) — पुंलिङ्ग/नपुंसकलिङ्ग अकारान्त: वृक्षेण, वृक्षाभ्याम्, वृक्षैः; स्त्रीलिङ्ग आकारान्त: लतया, लताभ्याम्, लताभिः. हिन्दी: तृतीया विभक्ति के रूप पाठ की तालिका (पृ. 25) के अनुसार बनाए गए हैं।

NCERT Archive

QUESTION 7 प्रश्न 7

७. कोष्ठके पदानि विलिख्य सुभाषितं पूरयन्तु —

उत्तरम्	यत्		हिमाद्रेश्चैव	
	तद्भारतं		भारती यत्र	
		सर्वे	तुष्यन्ति	
तस्मात्		वक्तव्यम्	वचने का	

ANSWER उत्तर

उत्तरम्	यत्	समुद्रस्य	हिमाद्रेश्चैव	दक्षिणम्
वर्षम्	तद्भारतं	नाम	भारती यत्र	सन्ततिः
प्रियवाक्यप्रदानेन		सर्वे	तुष्यन्ति	जन्तवः
तस्मात्	तदेव	वक्तव्यम्	वचने का	दरिद्रता

I उत्तरं यत् समुद्रस्य हिमाद्रेश्चैव दक्षिणम् । वर्षं तद् भारतं नाम भारती यत्र सन्ततिः ।

p. 18 (श्लोक ४) · First two lines: उत्तरं यत् समुद्रस्य हिमाद्रेश्चैव दक्षिणम् ; the next two: वर्षं तद् भारतं नाम भारती यत्र सन्ततिः ।

II प्रियवाक्यप्रदानेन सर्वे तुष्यन्ति जन्तवः । तस्मात् तदेव वक्तव्यं वचने का दरिद्रता ।

p. 19 (श्लोक ७) · Last two rows of the boxes.

समुद्रस्य · दक्षिणम् · वर्षम् · नाम · सन्ततिः · प्रियवाक्यप्रदानेन · जन्तवः · तदेव · दरिद्रता

NCERT Archive

QUESTION 8 प्रश्न 8

८. उपर्युक्तानि सुभाषितानि पठित्वा रिक्तस्थानानि पूरयन्तु —

(क) आलस्यं हि मनुष्याणां शरीरस्थो ..... रिपुः ।

(ख) ..... वचने का दरिद्रता ।

(ग) यः पठति लिखति पृच्छति ..... ।

(घ) स हेतुः सर्वविद्यानां ..... धनस्य च ।

(ङ) ..... बुद्धिर्ज्ञानेन शुध्यति ।

ANSWER उत्तर

(क) आलस्यं हि मनुष्याणां शरीरस्थो **महान्** रिपुः ।

Laziness is indeed the great enemy that lives in the body of human beings. · आलस्य मनुष्यों के शरीर में रहने वाला सबसे बड़ा शत्रु है।

p. 20 (श्लोक ८) — "आलस्यं हि मनुष्याणां शरीरस्थो महान् रिपुः ।"

(ख) **तस्मात् तदेव वक्तव्यं** वचने का दरिद्रता ।

Therefore only that (pleasant speech) should be spoken; what poverty is there in words? · इसलिए वही (प्रिय वचन) बोलना चाहिए; वचन में दरिद्रता कैसी?

p. 19 (श्लोक ७) — "तस्मात् तदेव वक्तव्यं वचने का दरिद्रता ।"

(ग) यः पठति लिखति पृच्छति **पण्डितानुपाश्रयति** ।

One who reads, writes, asks, and approaches the learned. · जो पढ़ता, लिखता, पूछता और पण्डितों के पास जाता है।

p. 19 (श्लोक ६) — "...परिपृच्छति पण्डितानुपाश्रयति ।" (the question shortens 'परिपृच्छति' and omits 'पश्यति')

(घ) स हेतुः सर्वविद्यानां **धर्मस्य च** धनस्य च ।

That is the cause of all knowledge, of dharma and of wealth. · वही सब विद्याओं, धर्म और धन का कारण है।

p. 18 (श्लोक ५) — "स हेतुः सर्वविद्यानां धर्मस्य च धनस्य च ।"

(ङ) **विद्यातपोभ्यां भूतात्मा** बुद्धिर्ज्ञानेन शुध्यति ।

The soul is purified by learning and austerity; the intellect by knowledge. · जीवात्मा विद्या और तप से तथा बुद्धि ज्ञान से शुद्ध होती है।

p. 17 (श्लोक ३) — "विद्यातपोभ्यां भूतात्मा बुद्धिर्ज्ञानेन शुध्यति ।"

(क) महान् · (ख) तस्मात् तदेव वक्तव्यं · (ग) पण्डितानुपाश्रयति · (घ) धर्मस्य च · (ङ) विद्यातपोभ्यां भूतात्मा

NCERT Archive

PR

CLASS 7 SANSKRIT · DEEPAKAM · CHAPTER 2

परियोजनाकार्यम्

Solutions · समाधान · २ प्रश्न

QUESTION 1 प्रश्न 1

१. 'शुध्' इति धातोः लट्-लकारस्य रूपाणि स्फोरकपत्रे लिखित्वा आनयन्तु ।

ANSWER उत्तर

पुरुषः	एकवचनम्		द्विवचनम्		बहुवचनम्	
	सर्वनाम	रूपम्	सर्वनाम	रूपम्	सर्वनाम	रूपम्
प्रथमपुरुषः	सः / सा	शुध्यति	तौ / ते	शुध्यतः	ते / ताः	शुध्यन्ति
मध्यमपुरुषः	त्वम्	शुध्यसि	युवाम्	शुध्यथः	यूयम्	शुध्यथ
उत्तमपुरुषः	अहम्	शुध्यामि	आवाम्	शुध्यावः	वयम्	शुध्यामः

शुध् (दिवादिगणः, परस्मैपदी) · लट्-लकारः = present tense · "शुध्यति" = is purified / becomes pure. The lesson itself uses शुध्यति and शुध्यन्ति (श्लोक ३, p. 17). हिन्दी: लट् लकार (वर्तमान काल) में 'शुध्' धातु के नौ रूप ऊपर दिए गए हैं; इन्हें स्फोरकपत्र (chart/flash-card) पर लिखा जाए।

QUESTION 2 प्रश्न 2

२. सुभाषितेषु आगतानि तृतीयाविभक्तिरूपाणि संगृह्य उत्तरपुस्तिकायां लिखन्तु । तेषां प्रयोगं कृत्वा वाक्यानि अपि लिखन्तु ।

ANSWER उत्तर

1. **वस्त्रेण** — वस्त्र (नपुं.) · एकवचनम् · श्लोक १ · p. 16
   बालकः स्वच्छेन वस्त्रेण शोभते ।
   The boy looks smart in clean clothes. · बालक स्वच्छ वस्त्र से शोभित होता है।

2. **वपुषा** — वपुस् (नपुं.) · एकवचनम् · श्लोक १ · p. 16
   सः स्वस्थेन वपुषा विद्यालयं गच्छति ।
   He goes to school with a healthy body. · वह स्वस्थ शरीर से विद्यालय जाता है।

NCERT Archive

3 **वाचा** — वाच् (स्त्री.) · एकवचनम् · श्लोक १ · p. 16
मधुरया वाचा सर्वे तुष्यन्ति ।
All are pleased by sweet speech. · मधुर वाणी से सभी संतुष्ट होते हैं।

4 **विद्यया** — विद्या (स्त्री.) · एकवचनम् · श्लोक १ · p. 16
विद्यया छात्रः शोभते ।
A student shines through learning. · विद्या से छात्र शोभा पाता है।

5 **विनयेन** — विनय (पुं.) · एकवचनम् · श्लोक १ · p. 16
शिष्यः विनयेन गुरुं नमति ।
The disciple bows to the teacher with humility. · शिष्य विनय से गुरु को प्रणाम करता है।

6 **वकारैः** — वकार (पुं.) · बहुवचनम् · श्लोक १ · p. 16
वकारैः युक्तः नरः पूजितः भवति ।
A man endowed with the 'va' qualities is honoured. · 'व'-कारों से युक्त मनुष्य पूजित होता है।

7 **पञ्चभिः** — पञ्चन् · बहुवचनम् · श्लोक १ · p. 16
पञ्चभिः गुणैः युक्तः जनः शोभते ।
A person endowed with five qualities shines. · पाँच गुणों से युक्त मनुष्य शोभित होता है।

8 **पुरुषेण** — पुरुष (पुं.) · एकवचनम् · श्लोक २ · p. 17
पुरुषेण सदा सत्यं वक्तव्यम् ।
A person should always speak the truth. · पुरुष को सदा सत्य बोलना चाहिए।

9 **अद्भिः** — अप् (स्त्री.) · बहुवचनम् · श्लोक ३ · p. 17
बालकः अद्भिः हस्तौ प्रक्षालयति ।
The boy washes his hands with water. · बालक जल से हाथ धोता है।

10 **सत्येन** — सत्य (नपुं.) · एकवचनम् · श्लोक ३ · p. 17
जनः सत्येन विश्वासं लभते ।
A person gains trust through truth. · मनुष्य सत्य से विश्वास प्राप्त करता है।

11 **विद्यातपोभ्याम्** — विद्यातपस् (समासः) · द्विवचनम् · श्लोक ३ · p. 17
विद्यातपोभ्यां मुनिः शोभते ।
A sage shines through learning and austerity. · मुनि विद्या और तप से शोभित होता है।

12 **ज्ञानेन** — ज्ञान (नपुं.) · एकवचनम् · श्लोक ३ · p. 17
ज्ञानेन बुद्धिः निर्मला भवति ।
The intellect becomes pure through knowledge. · ज्ञान से बुद्धि निर्मल होती है।

13 **जलबिन्दुनिपातेन** — जलबिन्दुनिपात (पुं., समासः) · एकवचनम् · श्लोक ५ · p. 18
जलबिन्दुनिपातेन रिक्तः घटः पूर्णः भवति ।
An empty pot becomes full by falling drops of water. · जल की बूँदों के गिरने से खाली घड़ा भर जाता है।

14 **दिवाकरकिरणैः** — दिवाकरकिरण (पुं., समासः) · बहुवचनम् · श्लोक ६ · p. 19
दिवाकरकिरणैः कमलानि विकसन्ति ।
Lotuses bloom with the rays of the sun. · सूर्य की किरणों से कमल खिलते हैं।

NCERT Archive

15 **प्रियवाक्यप्रदानेन** — प्रियवाक्यप्रदान (नपुं., समासः) · एकवचनम् · श्लोक ७ · p. 19

प्रियवाक्यप्रदानेन सर्वे जनाः तुष्यन्ति ।

All people are pleased by speaking pleasant words. · प्रिय वचन बोलने से सभी लोग संतुष्ट होते हैं।

तृतीयाविभक्तिरूपाणि (१५): वस्त्रेण · वपुषा · वाचा · विद्यया · विनयेन · वकारैः · पञ्चभिः · पुरुषेण · अद्भिः · सत्येन · विद्यातपोभ्याम् · ज्ञानेन · जलबिन्दुनिपातेन · दिवाकरकिरणैः · प्रियवाक्यप्रदानेन

NCERT Archive

CLASS 7 SANSKRIT · DEEPAKAM · CHAPTER 2

कार्यकलापः

Solutions · समाधान · १ गतिविधि

ACTIVITY कार्यकलापः

‘सुभाषितकण्ठपाठविषये’ एकां प्रतियोगितां वर्गे, कक्षायां, विद्यालये च आयोजयन्तु ।

ANSWER उत्तर

1. Choose the subhashitas from the lesson (list below) and divide them among groups or students.
2. Learn each verse with its पदच्छेदः, अन्वयः and भावार्थः given in the lesson, so that it is recited with meaning.
3. Hold the recitation in the group, then in the class, and finally in the school, with clear pronunciation and a short explanation of the meaning.

१	**वस्त्रेण वपुषा वाचा विद्यया विनयेन च ।** Five ‘va’ qualities that earn respect	p. 16
२	**षड् दोषाः पुरुषेणेह हातव्या भूतिमिच्छता ।** Six faults to give up	p. 17
३	**अद्भिर्गात्राणि शुध्यन्ति मनः सत्येन शुध्यति ।** What purifies body, mind, soul, intellect	p. 17
४	**उत्तरं यत् समुद्रस्य हिमाद्रेश्चैव दक्षिणम् ।** Bharata-varsha	p. 18
५	**जलबिन्दुनिपातेन क्रमशः पूर्यते घटः ।** Steady practice, drop by drop	p. 18
६	**यः पठति लिखति पश्यति परिपृच्छति पण्डितानुपाश्रयति ।** Growth of the intellect	p. 19
७	**प्रियवाक्यप्रदानेन सर्वे तुष्यन्ति जन्तवः ।** Pleasant speech	p. 19
८	**आलस्यं हि मनुष्याणां शरीरस्थो महान् रिपुः ।** Laziness and effort	p. 20
९	**अष्टादशपुराणेषु व्यासस्य वचनद्वयम् ।** Helping vs. harming others	p. 21

NCERT Archive